

Příprava dětí na psaní v MŠ a jejich individuální podpora učitelkou

Radmila Burkovičová, Věra Novotná

Abstrakt: Prvním dílčím cílem bylo zjistit, jaký je v červnu vztah mezi četností dětí ve věkových skupinách od 3 let do 4 let, od 4 do 5 let a od 5 let do ukončení povinné docházky dítěte do MŠ, jejichž výsledky napodobování psaných prvků přípravy na psaní byly založeny v portfoliích, a četností individuálních plánů dalšího rozvoje jejich napodobování dětmi. Metodou byla obsahová analýza výsledků přípravy na psaní v konkrétních grafických prvcích 228 portfolií dětí. Výsledek: Četnost dětí, které mají v osobním portfoliu výsledek napodobování psaných prvků přípravy na psaní a četnost dětí s návrhem, jak je v této oblasti dále rozvíjet, se v každé ze skupin dětí statisticky liší. Druhým dílčím cílem bylo zjistit, jak často učitelky ze skupin podle pedagogické praxe do 5 let, od 6 let do 10 let, od 11 do 20 let a nad 20 let zařazují napodobování psaných prvků přípravy na psaní u dětí za účelem jejich rozvoje v této oblasti. Byl proveden stratifikovaný výběr 10 učitelek podle délky jejich praxe. Výsledek: četnost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní dítětem v MŠ učitelkami je z hlediska délky jejich pedagogické praxe rozdílná. V obou případech byl využit test dobré schody chí-kvadrát.

Klíčová slova: dítě předškolního věku, výzkum, příprava na psaní.

Úvod

Podle *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* (dále jen Strategie 2030+) dosahují v mezinárodních i národních šetřeních lepších výsledků žáci, kteří se dříve účastnili předškolního vzdělávání (s. 62), proto byla také v 1. implementačním období Strategie 2030+ vybrána jako prioritní právě podpora předškolního

vzdělávání. V klíčové aktivitě 2.1 je uvedeno, že *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* (dále jen RVP PV) bude aktualizován zejména v oblastech sledování pokroku každého jednotlivého dítěte, přechodu dítěte z MŠ do ZŠ a posílení odborné role MŠ (s. 83). Pro období 2020–2023 je na s. 81 Strategie 2030+ uvedeno, že „*Grafomotorické... dovednosti dětí je potřeba podporovat systematicky a s ohledem na individuální potřeby dětí.*“ Grafomotorika zahrnuje způsobilosti pro grafický výraz, zejména pro psaní.

Cílem článku je prezentovat výsledky výzkumu rozvíjení napodobování psaných prvků přípravy na psaní dětmi předškolního věku v mateřské škole (dále jen MŠ) učitelkou.

RVP PV k přípravě dětí na psaní

Závazný dokument pro vzdělávání dětí v MŠ v České republice RVP PV ve výstupech, v komunikativní kompetenci v oblasti přípravy na psaní předpokládá, že dítě ukončující předškolní vzdělávání rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci a ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní (2021, s. 12).

Dílejší vzdělávací cíle ve vzdělávací oblasti 5.1 *Dítě a jeho tělo* jsou formulovány jako zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky. Ve vzdělávací nabídce jsou zařazeny grafické činnosti (2021, s. 15) a očekávaným výstupem je dovednost zacházet s grafickým a výtvarným materiálem, např. s tužkami (2021, s. 16).

V další dílčí vzdělávací oblasti 5.2. *Dítě a jeho psychika*, v podoblasti 5.2.1 *Jazyk a řeč* jsou pro přípravu dítěte na psaní uvedeny dílčí vzdělávací cíle: osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní a rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka

(2021, s. 17). Vzdělávací nabídka obsahuje grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen (2021, s. 18) a očekávanými výstupy jsou: poznat některá písmena a číslice, popř. slova; poznat své napsané jméno (2021, s. 18). V podoblasti 5.2.2 *Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace* jsou formulovány dílčí vzdělávací cíle: osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (abeceda, čísla) a ve vzdělávací nabídce nalezneme činnosti zaměřené na poznávání jednoduchých obrazně znakových systémů (písmen, číslic, piktogramů, značek, symbolů, obrazců) (2021, s. 19).

Pedagogicky podporované psané prvky přípravy na psaní

Autorky Bednářová a Šmardová (2006, s. 63-70) uvádějí následující rozdělení grafických – psaných prvků pedagogicky podporované přípravy na psaní, a to do čtyř skupin podle obtížnosti.

První skupinou jsou prvky, na něž bychom se měli zaměřit u dětí od věku 3 do 4,5 let. Patří sem vývojově nejnižší rovná čára, kruh, tečky, spodní a vrchní obloučky. Druhou skupinu prvků rozvíjíme u dětí ve věku od 4 do 5,5 let a autorky sem zařadily spirálu, vlnovku, elipsu, zuby, spojené oblouky. Ve třetí skupině jsou horní a spodní smyčky, horní oblouky s vratným tahem (arkády), spodní oblouky s vratným tahem (girlandy), jiné polohy smyček, popř. další prvky, jež rozvíjíme u dětí ve věkovém období od 5 do 6,5 let. Čtvrtou skupinu prvků tvoří elementy písma a jedná se o stoupající šikmou čáru; srdcovku, ze které vychází písmeno s; horní a dolní zátrh; horní a dolní kličku; prvek písmene a, o. Ke psaní prvků čtvrté skupiny potřebuje mít dítě osvojené psané prvky z předchozích skupin.

Autorky uvádějí, že není nutné, aby prvky čtvrté skupiny předškolní dítě zvládlo. Osvojení psaní grafických prvků je dlouhodobou záležitostí, kterou je potřeba citlivě procvičovat. Úspěšnost však může ovlivnit pozdější školní prospívání.

Metodologie

Prvním cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je v červnu vztah mezi četností dětí ve věkových skupinách od 3 let do 4 let, od 4 do 5 let a od 5 let do ukončení povinné docházky dítěte do MŠ, jejichž výsledky napodobování psaných prvků přípravy na psaní byly založeny v portfoliích, a četností individuálních plánů dalšího rozvoje jejich napodobování dětmi.

Kladly jsme si otázku, zda učitelky na základě výsledků napodobování psaných prvků přípravy na psaní dětí podpoří další rozvoj každého z dětí pro něj připraveným individuálním plánem.

Preferovaly jsme H_0 , a to, že četnosti dětí s jejich výsledky napodobování psaných prvků přípravy na psaní založené v portfoliu dítěte a četnosti dětí, pro něž plánují učitelky další individuální rozvoj v této oblasti, jsou stejné.

Výzkumný soubor

Bylo osloveno 43 ředitelky MŠ s prosbou o spolupráci se sdělením, co je cílem výzkumu. 35 ředitelky MŠ se z různých důvodů výzkumu nezúčastnilo. Učitelky z těch MŠ, jejichž ředitelky se zapojením do výzkumu souhlasily, přistoupily k požadavku analýzy portfolií vstřícně a s myšlenkou, že jim výsledek výzkumu pomůže zkvalitnit přípravu dítěte na psaní v dalším období. Skladba dětí ve třídách byla

věkově heterogenní, počet chlapců a děvčat v nich četnostně vyrovnaný. Děti byly vzdělávány kvalifikovanými učitelkami.

Metoda

Celkem byla provedená obsahová analýza výsledků přípravy na psaní v konkrétních grafických prvcích v 228 portfoliích dětí, a to v 8 MŠ; ve 3 z Moravskoslezského, ve 3 z Olomouckého a ve 2 ze Zlínského kraje. Za individuální plán rozvoje psaní konkrétních grafických prvků dítětem pro další období bylo bráno jakékoliv písemné vyjádření učitelky.

Bylo možné identifikovat následující výsledky:

Tabulka 1

Prvek přípravy na psaní, četnost dětí s dokladem napodobování psaných prvků pedagogicky podporované přípravy na psaní dítětem v osobním portfoliu a četnost dětí s individuálním plánem rozvoje v této oblasti

Děti od 3 let do 4 let			Děti od 4 do 5 let			Děti od 5 do 7 let*		
Celkem dětí: 33			Celkem dětí 68			Celkem dětí 127		
Prvek přípravy na psaní	Četnost dětí s dokladem napodobování prvku dítětem v osobním portfoliu	Četnost dětí s individuálním plánem rozvoje napodobování uvedeného prvku	Prvek přípravy na psaní	Četnost dětí s dokladem napodobování prvku dítětem v osobním portfoliu	Četnost dětí s individuálním plánem rozvoje napodobování uvedeného prvku	Prvek přípravy na psaní	Četnost dětí s dokladem napodobování prvku dítětem v osobním portfoliu	Četnost dětí s individuálním plánem rozvoje napodobování uvedeného prvku
rovná čára	33	12	spirála	43	7	horní smyčky	101	59
kruh	33	12	vinovka	68	25	spodní smyčky	54	4
tečky	21	0	elipsa	13	0	horní oblouky s vratným tahem (arkády)	11	4
spodní obloučky	12	7	zuby	48	2	spodní oblouky s vratným tahem (girlandy)	4	4
vřchní obloučky	4	0	spojené oblouky	54	3	jiné polohy smyček	0	0

Zdroj: vlastní

Pro ověření, zda četnosti, které byly získány z portfolií dětí, se odlišují od teoretických četností, byl využit test dobré schody chí-kvadrát (Chráska, 2016, s. 64–71).

V každém vymezeném období věku dítěte byly sečteny pozorované četnosti, vypočítány očekávané četnosti a následně χ^2 podle vzorce:

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

a to pro každý řádek, tedy prvek přípravy na psaní. Všechna vypočítaná χ^2 byla nakonec sečtena, čímž byla získána vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát.

Zvolily jsme hladinu významnosti 0,05 a vypočítaly jsme stupně volnosti tabulky podle vzorce:

$f = (r-1) \cdot (s-1)$. Tabulka četností měla u skupiny dětí 3-4 roky a 4-5 let 4 stupně volnosti. V tabulkách jsme zjistily, že pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 je kritická hladina testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$. Vypočítaná hodnota testového kritéria je ve skupině dětí od 3 do 4 let $\chi^2 = 47,405$ a je tedy větší než hodnota kritická.

Pro skupinu dětí od 4 do 5 let je vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 61,469$. Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 a 4 stupně volnosti $\chi^2_{0,05}(4)$ s hodnotou kritickou, zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je rovněž vyšší než kritická hladina testového kritéria.

Byla tedy pro skupiny dětí ve věku od 3 do 4 let a od 4 let do 5 let přijata alternativní hypotéza: H_A : Četnost dětí, které mají v osobním portfoliu výsledek napodobování psaných prvků přípravy na psaní a četnost dětí s návrhem, jak je v této oblasti dále rozvíjet, se v každé ze skupin dětí 3-4 roky a 4-5 let statisticky liší.

Tabulka četností pro děti ve věkové skupině od 5 let do ukončení docházky do MŠ měla 3 stupně volnosti. Pro hladinu významnosti 0,05 je kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$. Vypočítaná hodnota testového kritéria je 249,4, a je tedy opět větší než hodnota kritická. Byla tedy i pro skupinu dětí od 5 let do věku jejich odchodu z MŠ přijata H_A : Četnost dětí, které mají v osobním portfoliu výsledek napodobování psaných prvků přípravy na psaní a četnost dětí s návrhem, jak je v této oblasti dále rozvíjet, se i ve skupině dětí od 5 let do věku jejich odchodu z MŠ, statisticky liší.

Čtvrtá skupina prvků nebyla analyzována.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, jak často učitelky ze skupin podle pedagogické praxe do 5 let, od 6 let do 10 let, od 11 do 20 let a nad 20 let zařazují napodobování psaných prvků přípravy na psaní u dětí za účelem jejich rozvoje v této oblasti.

Kladly jsme si otázku: Je častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní u dítěte v MŠ učitelkami z hlediska jejich délky pedagogické praxe rozdílná?

Předpokládaly jsme H_A , že častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní u dítěte v MŠ bude u učitelek z hlediska délky jejich pedagogické praxe rozdílná.

Volba hypotézy vycházela z našich individuálních zkušeností.

Pro plnění tohoto dílčího cíle byla použita metoda dotazování, jako prostředek dotazník učitelkám mateřských škol. Předáván byl osobně s vysvětlením, na co je zaměřen a k čemu budou výsledky využity. Rozdáno bylo 60 dotazníků. Na všechny otázky z dotazníku odpovědělo 55 učitelek mateřských škol.

Analyzujeme výsledky následující otázky z dotazníku: Jak často v MŠ nabížete a motivujete dítě k napodobování psaných prvků přípravy na psaní za účelem rozvoje dítěte v této oblasti?

Tato otázka tematicky souvisí s výše řešeným prvním cílem výzkumu.

Pro zpracování odpovědí na otázku byl proveden stratifikovaný výběr učitelek podle délky jejich praxe. Z každé této skupiny bylo prostým náhodným výběrem vybráno 10 učitelek. Níže uvedená tabulka zaznamenává odpovědi učitelek s rozdělením podle délky jejich pedagogické praxe v MŠ.

Tabulka 2

Častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní s motivací dítěte učitelkami za účelem rozvoje dítěte v této oblasti podle délky praxe učitelek

Častost	Praxe učitelky do 5 let	Praxe učitelky 6 – 10 let	Praxe učitelky 11 – 20 let	Praxe učitelky nad 20 let	Σ	%
každý den	12	2	1	2	17	42
čtyřikrát týdně	5	1	1	2	9	22
tříkrát týdně	2	1	1	2	6	15
dvakrát týdně	3	0	1	1	5	13
jednou týdně	1	0	1	1	3	8
Jiná odpověď	0	0	0	0	0	

Zdroj: vlastní průzkum

Tabulka uvádí četnost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní v MŠ a motivaci dítěte učitelkami podle častosti a podle délky pedagogické praxe učitelek, a to za účelem rozvoje dítěte v této oblasti.

Výsledky

Z vyhodnocení otázky z dotazníků vyplývá, že 42 % učitelek MŠ zařazuje napodobování psaných prvků přípravy na psaní a motivuje děti k jejich napodobování každý den. Čtyřikrát týdně takto postupuje 22 % učitelek MŠ, třikrát týdně 15 % učitelek MŠ, dvakrát týdně 13 % učitelek MŠ a jednou týdně zařazuje napodobování psaných prvků přípravy na psaní a motivuje děti k jejich napodobování za účelem jejich rozvoje přípravy na psaní 8 % učitelek MŠ.

Pro ověření, zda tyto četnosti, které byly získány v pedagogické realitě, se odlišují od teoretických četností, které odpovídají nulové hypotéze, jsme opět využily test dobré schody chí-kvadrát. Vypočítaná hodnota testového kritéria pro přístup učitelek k přípravě na psaní předškolního dítěte z hlediska jejich délky pedagogické praxe v MŠ je $\chi^2 = 14,995$. Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 a 4 stupně volnosti $\chi^2_{0,05}(4)$ s hodnotou kritickou, která je 9,488, zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je rovněž vyšší než kritická hladina testového kritéria.

Musíme tedy konstatovat, že i zde je platná H_A , že častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní dítětem v MŠ učitelkami je z hlediska délky jejich pedagogické praxe rozdílná.

Závěr

Domnívaly jsme se, že učitelky MŠ dovednost napodobování konkrétních psaných prvků přípravy na psaní u dětí vkládají do portfolií dětí, diagnostikují je a na základě výsledků plánují další rozvoj psaných prvků přípravy na psaní u každého z diagnostikovaných dětí. Už zpracování získaných výsledků do tabulky ukázalo, že tento předpoklad nebude tak jednoznačný. Pro ověření četností napodobování psaných prvků přípravy na psaní dítětem v MŠ ve stanovených věkových skupinách, které byly získány v pedagogické realitě, jsme ještě uskutečnily výpočet s použitím statistické metody pro analýzu nominálních dat, a to test dobré schody chí-kvadrát (Chráska, 2016, s. 64–71). Musíme konstatovat, že pro všechny věkové skupiny dětí musela být přijata alternativní hypotéza, a to, že četnost dětí, které mají v osobním portfoliu výsledek napodobování psaných prvků přípravy na psaní a četnost dětí s návrhem, jak je v této oblasti dále rozvíjet, se statisticky liší.

Dále nás zajímalo, zda je častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní dítětem v MŠ rozdílná podle délky pedagogické praxe učitelek. Zde jsme se na základě zkušeností domnívaly, že častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní dítětem v MŠ bude u učitelek z hlediska délky jejich pedagogické praxe rozdílná. Po ověření testem dobré schody chí-kvadrát, byla námi preferovaná hypotéza potvrzená.

Předpokládáme, že rozdílná častost zařazování napodobování psaných prvků přípravy na psaní učitelkami se děje proto, že učitelky mohou z RVP PV náměty pro nabídku činností s dětmi vybírat a pokud si MŠ nestanovila přípravu na psaní jako jeden z hlavních cílů školního vzdělávacího programu na konkrétní školní rok, tato oblast práce s dětmi může být upozaděná. Současný RVP PV totiž přípravu

ke vstupu do 1. třídy přímo nedeklaruje. Na druhé straně ale žádná MŠ na tuto oblast rozvoje dítěte rozhodně nezapomíná. Poněvadž však psaní je jednou ze základních učebních činností dítěte po nástupu do základní školy, bylo by účelné věnovat v MŠ přípravě na psaní pozornost trvale.

Literatura

- Bednářová, J. a V. Šmardová. (2006). *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press.
- Chráska, Miroslav. (2016). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- MŠMT. (2020). *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>.
- MŠMT. (2021). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>

doc. PaedDr. Radmila Burkovičová, Ph.D.
Pedagogická fakulta
Ostravská univerzita
Katedra preprimární a primární pedagogiky
Fráni Šrámka 3
709 00 Ostrava

Mgr. Věra Novotná
Mateřská škola
Lípová 15
736 01 Havířov Město